

**ВИСНОВОК ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА
ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ
Кононенка Олександра Васильовича «Заліснення теренів південно-
східної України як інструмент трансформації степового ландшафту в
XIX – першій половині XX ст.»,
що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 032 «Історія та археологія»
(галузь знань 03 «Гуманітарні науки»)**

ВИСНОВОК: Ознайомившись із текстом дисертації Кононенка Олександра Васильовича, «Заліснення теренів південно-східної України, як інструмент трансформації степового ландшафту в XIX – першій половині XX ст.», науковими публікаціями автора та результатами апробації дослідження, а також враховуючи підсумки обговорення роботи на засіданні кафедри, вважаємо за необхідне зазначити наступне.

1. Актуальність теми дослідження

Представлена дисертаційна робота присвячена актуальній та недостатньо розробленій у сучасній українській історіографії проблемі історії степового лісорозведення та агролісомеліоративних практик на південному сході України. Дослідження охоплює широке коло питань, пов'язаних із трансформацією природного середовища степової зони, розвитком лісового господарства, діяльністю науковців, землевласників і державних структур у сфері освоєння посушливих територій.

Слід відзначити, що проблематика екологічної історії та історії природокористування лише останніми роками почала активно інтегруватися до кола досліджень українських істориків. У цьому контексті звернення автора до аналізу історичного досвіду степового лісорозведення є своєчасним і науково обґрунтованим.

Особливої уваги заслуговує прагнення автора розглядати процеси господарського освоєння південного сходу України не ізольовано, а в ширшому контексті взаємодії природного середовища, державної політики та суспільних практик. Такий підхід дозволив уникнути надмірної описовості та забезпечив роботі комплексний характер.

Позитивної оцінки заслуговує також звернення дисертанта до регіонального матеріалу, значна частина якого раніше не ставала предметом окремого історичного аналізу.

2. Наукова новизна та теоретичне значення роботи

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у спробі комплексного висвітлення процесів формування та розвитку системи степового лісорозведення на території південно-східної України упродовж тривалого історичного періоду. Автором опрацьовано значний масив архівних документів, статистичних матеріалів, спеціальної літератури та публіцистичних джерел, що дозволило суттєво розширити уявлення про історію природокористування в степовому регіоні.

На особливу увагу заслуговує використання матеріалів регіональних архівосховищ та залучення джерел, які раніше перебували поза активним науковим обігом. Це дало можливість авторові реконструювати окремі аспекти діяльності лісових господарств, наукових установ та адміністративних структур, причетних до реалізації програм агролісомеліорації.

Важливим здобутком роботи є аналіз еволюції наукових уявлень щодо ролі лісонасаджень у степовій зоні. Автор переконливо демонструє зміну підходів до оцінки впливу штучних насаджень на водний режим, мікроклімат та господарське освоєння територій. У цьому контексті обґрунтовано висвітлено діяльність низки дослідників і практиків, зокрема пов'язаних із розвитком степового лісівництва та агролісомеліоративної науки.

Безперечною перевагою дисертації є прагнення автора поєднати історію наукових концепцій із аналізом конкретних господарських практик та соціально-економічних умов їх реалізації. У роботі простежується розуміння складного характеру взаємодії між природним середовищем і людиною в умовах степового регіону.

Заслуговує на позитивну оцінку і висвітлення ролі іноземних колоністів у процесах господарського освоєння степів України. Авторіві вдалося показати значення менонітських громад у розвитку садово-паркової культури та поширенні нових форм землекористування на території регіону.

Окремо варто відзначити аналіз післявоєнної державної політики у сфері лісорозведення. Автор аргументовано показує суперечливий характер масштабних природоохоронних кампаній кінця 1940-х – початку 1950-х рр., а

також залежність їх результативності від економічних, кадрових і організаційних чинників.

Теоретичне значення дисертації полягає у розширенні дослідницького поля української екологічної історії, історії природокористування та регіональних студій. Представлене дослідження поглиблює розуміння історичних механізмів антропогенної трансформації степового ландшафту Південної України.

Методологічна основа роботи є достатньо обґрунтованою. Автор використовує принципи історизму, наукової об'єктивності та системного аналізу, поєднуючи їх із міждисциплінарними підходами екологічної історії та історичної географії.

Разом із тим окремі аспекти, пов'язані з порівняльним аналізом європейського досвіду степового лісорозведення, могли б бути висвітлені більш детально. Втім, зазначене зауваження не впливає на загальну позитивну оцінку роботи та має радше дискусійний характер.

3. Практичне значення та апробація результатів дослідження

Практична цінність дисертації полягає у можливості використання її результатів у процесі підготовки узагальнюючих праць з історії південно-східної України, екологічної історії та історії природокористування. Матеріали роботи можуть бути використані під час розробки навчальних курсів, спеціальних семінарів і краєзнавчих проєктів.

Окремі положення дослідження становлять інтерес для музейної та природоохоронної діяльності, зокрема у контексті популяризації історичного досвіду освоєння степових територій.

Основні результати дисертації пройшли належну апробацію на наукових конференціях та відображені у публікаціях автора. Зміст опублікованих праць відповідає основним положенням дослідження.

4. Загальна оцінка дисертації

Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретичному та методологічному рівнях. Структура роботи логічна, виклад матеріалу послідовний, а висновки загалом належним чином обґрунтовані.

У процесі обговорення дисертації суттєвих зауважень концептуального характеру, які могли б поставити під сумнів наукову цінність роботи, висловлено не було.

Дисертант продемонстрував належний рівень володіння методикою історичного дослідження, уміння працювати з архівними матеріалами, історіографією та різними типами джерел.

За актуальністю теми, ступенем наукової новизни, рівнем обґрунтованості висновків та практичною цінністю отриманих результатів дисертаційна робота відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Кафедра джерелознавчих студій та суспільних комунікацій вважає за можливе рекомендувати дисертацію до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, та повнота опублікування результатів дисертації.

1. Кононенко О.В. Стан і проблеми лісового господарства на теренах Запорізької губернії у 1921–1922 рр. // *Zaporizhzhia Historical Review*. 2024. Vol. 8 (60). С. 157–165. URL:

<https://history.znu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2601>.

2. Кононенко О.В. Практики заліснення степів лівобережної частини півдня України у боротьбі із посухами та неврожаями (кін. XIX – поч. XX ст.) // *Zaporizhzhia Historical Review*. 2024. Vol. 9 (61). С. 69–76. URL:

<https://history.znu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2528>.

3. Кононенко О.В., Мільчев В.І. Реалізація «великого плану перетворення природи» (1948–1953 рр.) на теренах запорізького краю: задуми, практики, здобутки та невдачі // *Zaporizhzhia Historical Review*. 2025. Vol. 10 (62). С. 56–72. URL: <https://history.znu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2564>

4. Кононенко О.В. Лісові господарства Запорізької області у перші повоєнні роки: реанімація, робота, плани (1945–1948 рр.) // *Zaporizhzhia Historical Review*. 2025. Vol. 11 (63). С. 291–297. URL:

<https://history.znu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2600>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Кононенко О.В. *«Ліси врятували революцію»*: ціна більшовицького перевороту для лісового господарства Запорізького регіону (поч. 1920–х рр.) // Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука - 2024». Запоріжжя: ЗНУ, 2024. С. 60–62.

2. Кононенко О.В. Лісові насадження, як профілактика снігових заметів на залізницях півдня України в ХІХ ст. // Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука - 2025». Запоріжжя: ЗНУ, 2025. С. 72–74.

3. Кононенко О.В. Сталінська спроба «підкорення степу»: підсумки еколого-ландшафтних робіт повоєнного десятиріччя на Запоріжжі // Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука - 2026». Запоріжжя: ЗНУ, 2026. С 76-78.

Рецензенти:

кандидат історичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри джерелознавчих
студій та суспільних комунікацій

Сергій БІЛІВНЕНКО

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри джерелознавчих студій
та суспільних комунікацій

Ірина КРИВКО